

"Bir Őey canlılar topluluğunun bütünlüğünü, dengesini ve güzelliğini koruma eğiliminde ise doğrudur. Yoksa yanlıŐtır"
Aldo Leopold

Prof.Dr.Çağatay GÜLER
Yrd.Doç.Dr.Faruk TEKBAŐ
Yrd.Doç.Dr.Songül VAİZOĞLU

ÇEVRE YÖNETİMİ

GiriŐ

Ekonomik köktencilik önce insan çıkarını daha sonra bireysel çıkarı ön plana alacak biçimde gelişmeyi zorlamıŐtır. Ekonomik köktencilik toplumun sorunlarını çözebilmek amacıyla var olan kaynakların sınırsız kullanımına yönelmiŐtir. Sonuçta üretim ve tüketim sürecinin dıŐında kalan Őeyler fazla önem taşımaz olmuŐtur. Mekanik gerçekçilik önce doğa yasalarının belirlenmesini esas alırken, bu giderek tüm sosyal bilimleri de etkilemiŐtir. (1) Toprak, işgücü ve sermayenin söz konusu süreçlerde temel girdilerden ibaret olarak görülmesi, arz-talep ilkesinin tüm boyutlarıyla hakim olmasına ve insanın, insancıl olmayan bir süreci benimsemesine yol açmıŐtır. Çevre fiziksel, biyolojik ve sosyal çevre bileŐenleri ile insan sağlığını olumsuz etkilemeye, bir çok hastalığın doğrudan nedeni olmakta, bir çok hastalığın seyrini, sonucunu ve görülüş özelliklerini deđiŐtirmektedir (2-6). Sonuçta çevresel etkilenim " insanlarla ilgili olan, en çok görülen, en çok sakat bırakan ve en çok öldüren bir çok süreçte etkili " hale gelmiŐ, çevreye yönelik olumsuz etkinin önlenmesi en önemli halk sağlığı uygulamaları arasına girmiştir (2-7). Sonuçta ekosentrik yada ekolojik merkezli yönetim kuramları ortaya atılmıŐ ve etkinlik kazanmasına yönelik çabalar da yoğunlaŐmıŐtır. Tablo-1 de geleneksel yönetim ve ekolojik merkezli yönetim yaklaŐımları karŐılaŐtırılmaktadır:

KuŐkusuz ekolojik merkezli yönetim anlayışı halen tüm toplumların ve yönetimlerin temel kültürü haline gelebilmiŐ değildir. Halen geleneksel yönetim anlayışı sürmektedir. Çevre yönetim yaklaşımı ekolojik kültürün oluŐmasına katkı yapmak, bu kültür tam olarak oluŐuncaya kadar çevreye verilen zararı en aza indirmek gibi önemli bir iŐleve sahip olur. Her iki yönetim anlayıŐına sahip olan tarafları ekoloji

merkezli bir yaklaŐımda birleŐtirme temel iŐlevini de sağlayacaktır.

İŞyeri çevresi

Ev dıŐında insanların zamanının en büyük bölümünü geçirdiği ikinci çevre iŐyeridir. Ancak bir çok kaynakta belirtildiği üzere ev ve iş çevresi arasındaki sınır tam olarak belirlenemez (9,10). Bu özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha açık görülen bir durumdur. Çünkü özellikle tarımsal uygulama etkinliklerini evlerine de taşıtmaktadırlar.

İŞ çevresi çalışanların bir çok sağlık sorunuyla karŐılaŐmasına neden olabilmektedir. Zedelenmeler ve yaralanmalar, solunum yolu hastalıkları, kanser, kas iskelet sistemi hastalıkları, üreme sağlığı sorunları, kalp-damar hastalıkları, mental ve nörolojik hastalıklar, gözle ilgili zararlanmalar, iŐitme bozuklukları, bulaŐıcı hastalıklar vb bir çok sağlık sorunu iş sağlığı alanında çalışanlarca ayrıntılı olarak iŐlenmektedir. Az gelişmiş ülkelerde iş gücünün %80'i tarım, madencilik ve diğer birincil üretim iŐlerinde çalışmaktadır. Ağır fiziksel yük, sıcak stresi, mesleki kazalar, pestisit zehirlenmesi, organik tozlar ve biyolojik zararlılar söz konusu ülkelerde başlıca morbidite ve mortalite nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten bu ülkelerde söz konusu olan parazitik ve enfeksiyöz hastalıklar, kötü sağlık koşulları ve sanitasyon, kötü beslenme, genel yoksulluk ve eğitimsizlik söz konusu etkilenimlerin boyutunu arttırmaktadır (9-10). Resmi olmayan kesim ve küçük ölçekli iŐletmeler kendilerine özgü özel iş riskleri oluşturmaktadır. Dünyada 1 milyar kiŐinin küçük ölçekli endüstrilerde çalıştığı belirtilmektedir. Söz konusu iŐletmelerin denetimi yetersizdir. ABD de bile bütün iş yerlerinin %90'ının (Ülkenin toplam iş gücü olan 110 milyonun %40'ı buralarda çalışmaktadır) düzenli denetimden

Tablo-1: Araştırmaya alınan çırakların çalışma yaşamlarına ilişkin bilgilerin dağılımı

Geleneksel yönetim	Ekolojik merkezli yönetim
Hedefler	
Ekonomik büyüme ve kar	Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi
Ortakların zenginliği	Tüm tarafların iyiliği
Değerler	
Antroposentrik	"Biyosentrik veya ekosentrik
Rasyonalizm ve kalıp bilgi	Sezgi ve anlayış
Pederşahi görüş	Postpedersahi feminist görüş
Ürünler	
İşlev, biçim ve fiyat merkezli tasarım	Çevreci tasarım
Atık artırıcı ambalaj	Çevre dostu ambalaj
Üretim sistemi	
Enerji ve kaynak yoğun	Düşük enerji ve kaynak kullanımı
Teknik etkinlik	Çevresel etkinlik
Örgütlenme	
Hiyerarşik yapı	Hiyerarşik olmayan yapı
Tepeden-tabana karar	Katılımcı karar aşamaları
Merkezi otorite	Desantralize otorite
Yüksek gelir farklılığı	Düşük gelir farklılığı
Çevre	
Doğaya baskın	Doğayla uyum
Çevrenin kaynak olarak yönetimi	Kaynakların kesin olarak tükenebilirliğinin kabulü
Dışa kirlilik ve atık yönetimi	Kirlilik ve atık azaltılması ve
İş işlevleri	
Tüketimi artırmaya yönelik pazarlama	Tüketici eğitimi amaçlı pazarlama
Kısa sürede karlılığın en yükseğe çıkarılmasına	Sürdürülebilir büyümeyi amaçlayan ekonomik yaklaşım yönelik ekonomik hedef
Karlılığın alışılabilir maliyete göre hesaplanması	Karlılığın çevre maliyetine göre hesaplanması
İş gücü verimini artırmaya yönelik insan kaynak yönetimi	İş anlamlı kılmaya, iş yerini güvenli ve sağlıklı kılmaya yönelik insan kaynak yönetimi

yoksundur ve iş sağlığı hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Bu nedenle söz konusu işyerlerinde çalışmakta olan kişilerin çoğunluğu toz, sıcak stresi, toksik maddeler, kötü hijyen, gürültü ve vibrasyonlara bağlı etkilenim altındadır (9,10). Buna ergonomik yetersizlikler de eklendiğinde sorunun boyutu daha da büyümektedir. Özellikle hızla endüstrileşmekte olan ülkelerde yeni teknolojiye uyum sorunları, ergonomik yetersizlikler sanıldığından daha büyük oranda etkili olmaktadır. Meydana

gelen kaza ve sağlık zararları kayda dahi geçmemektedir. İş yerinde tüm tarafları göz önüne alan çevre merkezli bir yönetim anlayışı bu açıdan önemli katkılar sağlayabilir. Bu durumda iş yerinde çalışanların çevresel etkileniminin yanı sıra, iş yerinin atıkları nedeniyle doğrudan çevrenin etkilenmesini önleyecek uygulamalar bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilecektir.

Günümüzde global iş gücü 2600 milyon olarak tahmin edilmektedir (9,10). Bunun dörtte üçünün gelişmekte olan ülkelerde olduğu belirtilmektedir. Kayıtlı işgücü nüfusunun dünyadaki erkek nüfusun %60-70'i, kadın nüfusun ise %30-60'ıdır. Her yıl 40 milyon yeni çalışan bu sayıya katılmaktadır. Bu nedenle işyeri çevre zararları dünya nüfusunun önemli bir bölümünü etkilemektedir. ILO ve WHO tarafından yapılan tahminlere göre yıllık 250 milyon işe bağlı yaralanma ve bunlara bağlı 330000 ölüm olmaktadır (9,10).

İş yeri etkilenimleri

İşyeri etkilenimleri çevresel etkilenimden bazı farklılıklar göstermektedir. Çalışanlar genellikle kapalı bir ortamda etkilenmektedir. Bu nedenle etkilenim düzeyi genel çevresel etkilenimden yüksek olabilir. Gelişmekte olan ülkelerde işçiler işyeri etkilenimi, sağlıksız ev çevresi ve genel çevre kirliliğinden birlikte etkilenmektedir. Buna karşın iş yeri etkilenimine yönelik ulusal ve uluslararası düzenlemeler daha sistemli ve etkindir. İş etkilenimi kişileri hak sahibi yaptığundan daha bilinçli bir yaklaşım sağlamaktadır.

Mekanik tehlikelere bağlı olarak yıllık Avrupa'da 10 milyon civarında iş kazası olmaktadır. Güvenli çalışma ilkelerine uyulması söz konusu kazaların %50 ve üzerinde

azalmasını sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde iş gücünün %30'u, gelişmekte olan ülkelerde ise %50-70'i ağır fiziksel iş yüküne ve yetersiz ergonomik koşulların yarattığı etkilenime uğramaktadır (9,10). Bunlar genellikle ağır ve hatalı kaldırma uygulamaları, yinelenen tipteki el uygulamalarından oluşmaktadır. Söz konusu etkilenimlere bağlı ekonomik kayıp gayri safi milli hasılanın %5'i civarındadır. İşe bağlı 200 civarında biyolojik etkenle etkilenim riski bulunmaktadır. Tüberküloz, Hepatitis

B ve C, kronik asalak hastalıkları dahil bir çok virüs, bakteri, mantar ve organik toz da en önemli etkindir. Sağlık çalışanları için HIV/AIDS ve Hepatit B başlıca sağlık sorunu olarak karşımıza gelebilmektedir.

Gürültü, vibrasyon, iyonlaştırıcı olan ve olmayan radyasyon etkilenimi, mikroiklim koşulları sağlığı olumsuz etkileyen fizik faktörlerin başlıcalarını oluşturmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerde işgücünün %10-30'u geliştirmekte olan ülkelerde ise %80'e kadar varan oranı fiziksel etkilenebilirlik altındadır.

Modern iş yeri çevrelerinde 100000 farklı kimyasal ürün kullanılmaktadır ve bu sayı giderek artmaktadır. Endüstriyel olmayan hastane, ofis, temizlik, kozmetik ve güzellik uygulamaları dahil bir çok endüstri dışı işte de kimyasallarla etkilenebilirlik oranı giderek artmaktadır. Buna ev çevresindeki etkilenebilirlik de eklenmektedir. Etkilenebilirliğin boyutları önemli oranda değişmektedir. Metal zehirlenmesi, özellikle solvent etkilenebilirliğine bağlı karaciğer ve merkez sinir sistemi etkilenebilirlikleri, dermatozlar, kanser ve üreme sistemi hastalıkları bunların başlıcalarıdır. Geliştirmekte olan ülkelerde işçilerin yarısından fazlası silikoz başta olmak üzere pnömokonyoz riski altındadır (9,10). İş yerinde kullanılan kimyasalların 200-300 kadarının mutajenik ve karsinojenik olduğu bilinmektedir. Her iki cinste infertilite, fetal kanser, fetotoksikite, spontan abortus, fetüs ölümü; fetus ve yenidoğan gelişiminde gerilik başlıca etkileridir. Bir çok biyolojik etken ve fiziksel etki de üreme sistemi etkilenebilirliğini arttırmaktadır. 300-350 kadar madde mesleki karsinojen olarak kabul edilmektedir. Benzen, krom, nitroz aminler, asbest, ultraviyole, iyonlaştırıcı radyasyon, virüsler karsinojenite riskini arttırmaktadır. Avrupa Birliğinde 16 milyon çalışan işyerinde kanser yapıcı maddelerin etkisinde kalmaktadır. Kanserlerin başlıca görülme yerleri akciğer, mesane, deri, mezotelyum, karaciğer, hematopoetik doku, kemik ve deri bağ dokusudur.

İş çevresinde 3000 kadar allerji yapıcı etkenle karşılaşma riski olduğu belirlenmiştir. Alerjik deri hastalıkları, mesleki astım başlıca sorunları oluşturmaktadır.

Geliştirmekte olan ülkelerde işçiler işyeri etkilenebilirliğini, sağlıksız ev çevresi ve genel çevre kirliliğinden birlikte etkilenebilmektedir. İş etkilenebilirlikleri hak sahibi yaptığınan daha bilinçli bir yaklaşım sağlamaktadır.

Bir diğer çevresel etmen psikolojik strestir. Monoton çalışma, baskı, insani ve ekonomik endişeler başlıca nedenler arasındadır. Aşırı zorlanma ve buna bağlı psikolojik yük uyku bozuklukları, tükenme sendromu ve çöküntü nedeni olabilmektedir. Kardiyovasküler hastalık

riskinde artma, özellikle koroner kalp hastalığı ve hipertansiyon başlıca sorunlar arasındadır. Psikotravmalar sorunun daha büyük boyut kazanmasına yol açabilmektedir.

İş yeri ile ilgili sosyal faktörler yukarıdaki nedenlerle etkilendiğinde iş yeri kendine özgü fiziksel, kimyasal, biyolojik ve sosyal çevre etmenleriyle çalışanları doğrudan etkilemektedir.

İş yerinde tüm tarafları göz önüne alan çevre merkezli bir yönetim anlayışı bu açıdan önemli katkılar sağlayabilir. Bu durumda iş yerinde çalışanların çevresel etkilenebilirliğinin yanı sıra, iş yerinin atıkları nedeniyle doğrudan çevrenin etkilenebilirliğini önleyecek uygulamalar bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilecektir (9-11).

Rio Zirvesi

Rio'da 1992 yılında yapılan zirveden başlayarak sürdürülebilir kalkınma kavramı giderek yaygınlık kazanmaya başladı. Sürdürülebilir kalkınma Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunca " Gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayabilme yeteneklerini tehlikeye atmaksızın günümüzün gereksinimlerini karşılayan kalkınma. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için, çevre korunmasını sağlayacak koşulları yaratan ekonomik büyüme ve

diğer insan hedefleri ile dengeli çevre korunması temeldir". Burada temel olan endüstrinin ekonomik kalkınma ve çevre korumanın birbirine rakip değil birbiriyle at başı giden iki süreç olduğunun farkına varılmasıdır.

ISO 14000'ler

ISO 14000 kuruluşların çevresel performansını artırmaya yönelik bir dizi uluslararası standarttan oluşmaktadır. ISO 14001 çevre yönetim sistemleri standardını da içerir. 1 Ekim 1996 da yayınlanan bu standart özellikle gelişmiş ülkelerde firmaların kamuoyu oluşturma, benimsenme ve gelişen çevrecilik akımlarının kamuda uyandırdığı bilincin sağlayacağı yarar nedeniyle kısa sürede uyum sağlama sürecine girmiştir. ISO 14001 söz konusu birlikteliği sağlayacak bir araç olarak ortaya konulmuştur. Söz konusu standart Uluslararası Standart Örgütü'nce (ISO) 1996 yılında uygulamaya sokulmuştur. Bu standart etkili bir çevre yönetim sisteminin kuruluşun diğer yönetim sistemi ile bütünleştirilebileceği noktasından hareket etmektedir.

Burada başlıca temel aşamalar

- Bir çevre politikasının tanımlanması ve formal bir çevre yönetim sisteminin kabulü
- Çevre politikasını gerçekleştirecek bir plan yapılması
- Politika inisiyatiflerinin sağlanabilmesi için işgücü, finans teknik ve diğer yeteneklerin geliştirilmesi.
- Çevresel performansın ölçülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi
- Çevre yönetim sisteminin gözden geçirilmesi ve sürekli değerlendirilmesi (11).

ISO 14000 ve çevre yönetim sistemlerinden beklenen başlıca yararlar şunlardır

1. Karlılığın Artması

Karlılıktaki artım belki de en şaşırtıcı beklentidir. Çünkü çevre yönetim sistemlerinin karlılık artımında doğrudan etkisinin olabileceğini varsaymak başlangıçta güçtür. Üretilerek satışa

sunulan malların maliyetinin düşmesi karlılığı artıran etmenlerden birisidir. Çevre yönetim sistemleri üretim sürecinde kullanılan enerji ve malzemenin düşeceğini düşünmektedir. Çünkü çevre yönetim sistemi yan ürün, atıklar ve ham madde girdilerinin analizini sağlamaktadır. Bunlar üzerinde getireceği denetim daha etkin üretim süreci maliyeti düşürücü bir etken olacaktır. Ürün tasarımı, formülasyon, üretim süreci ve ambalajlama değişiklikleri ham madde girdilerinin, yan ürünlerin, atıkların dolayısıyla maliyetin azalmasına yol açacaktır. Daha önceden var olan çevre yönetim sistemlerinin etkinliğinin ISO

14000 uygulamaları ile artacağı düşünülmektedir. Çünkü ISO 14000, firmanın her elemanının kirliliği önlemeye yönelik olarak bilgilendirilmesini ve bireysel katkıyı zorunlu kılmaktadır. Sonuçta her elemanın etkin katılımı ve yaratıcılığı önemli katkılar yapabileceklerdir.

2. Sistem İşletim Sürecinin Gelişmesi

ISO 14000 şirketin işletim etkinliğini artıracak ve böylece maliyeti azaltacaktır. Günlük düzenleme etkinliklerinin sürdürülmesi şirkette hantallığa yol açan mekanizmaların kolayca fark edilmesine ve bunların giderilmesine olanak sağlayacaktır. Bunun sağlanması etkin bir hedef, prosedür, çevresel etki ve çözüm iletişim mekanizmasına bağlıdır. İletişimin etkinliği karar verme sürecinin daha verimli hale gelmesine yol açacaktır. Çevresel etkinin derecesi zamana bağlı olarak artacaktır, erken ihbar sistemi bunun çözümüyle ilgili tepkinin erken devrede girmesini sağlayacak, sonuçta firmanın etkisini, riskini ve sorumluluğunu düşürecektir.

3. Pazarlama Sürecinin Etkinleşmesi

ISO 14000 Çevre yönetim sistemi uygulamaları tüketici, finans kuruluşları, kaynak sağlayanlar, çalışanlar ve kamuya pazarlama sürecinde etkinliği artıracaktır. Güçlü bir çevre dostu imaj yaratılması çevre bilinci yüksek tüketicileri çekici etki yapmaktadır. Bu önemli bir rekabet unsuru oluşturmaktadır. Sonuçta firmanın kredibilitésini de arttırmaktadır.

4. Mevzuata Uyum

Yine gelişmiş olan ülkelerde etkin olan çevresel mevzuata uyumu kolaylaştırmaktadır. Söz konusu mevzuatla ilgili sorun ve yaptırımları ortadan kaldırmaktadır.

5. Toplum

ISO 14000 uygulamaları sonucu çevresel kirliliğinin azalması toplum açısından da önemli yararlar sağlayacaktır. Kullanılan tükenebilir doğal kaynak miktarı azalacak, atık miktarının azalması atık alanlarının daha uzun süre kullanımına olanak verecektir. Toprak ve su kirliliğine önemli katkılar sağlanacaktır. Sonuçta toplumun ve toplumun bir parçası olan şirketlerin de dolaylı olarak karlı çıkacakları kabul edilmektedir.

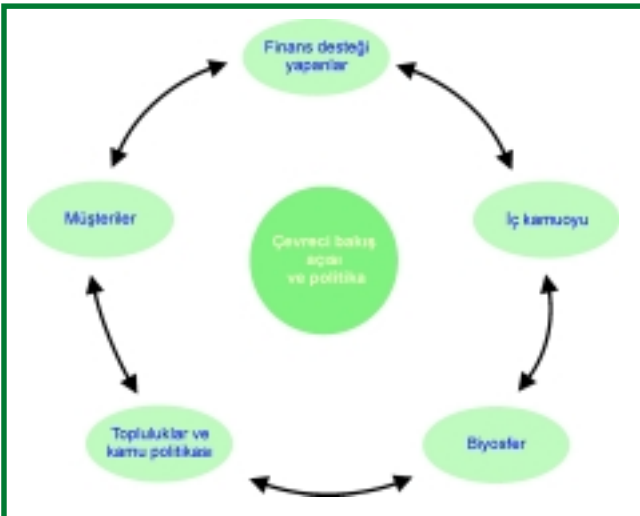
Sonuçta bir başka açıdan çevresel performans ve kazanç Tablo-2 deki gibi özetlenebilir (12).

Tablo-2: Çevre yönetim sistemlerine bağlı performans ve kazanç ilişkisi.

Alan	Olası Kazanç
Yasal	Cezadan kaçınma, yasal maliyetin düşmesi, tazminat oranının düşmesi
İmaj	Prestijin artması (toplumsal bilinç oranında artım mümkün olabilecektir)
Finans sektörü	Denetleyici, kredi sağlayan yada risk azaltan (sigorta vb) kuruluşlarda güven artımı
Yönetimsel	Sorun beklentisinde azalma, stres azalımı, zaman veriminde artma
İş	Ürün saygınlığında artma, çevre dostu ürün imajına bağlı Pazar payı artımı, Pazar payının istikrar kazanması, fiyat kontrol etkinliği

Burada temel yaklaşım iş yönetim etkinliklerinin çevresel performansı arttıran içsel ve dışsal itici güçlerle dengelenmesidir (Şekil 1).

Şekil-1: Çevresel Yönetim Dengesi (Camarota)

Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü "İş hayatındaki kuruluşlar için sürdürülebilir kalkınma şirketin ve çalışanlarının gereksinimlerini karşılayacak iş strateji ve etkinliklerinin, gelecekte gereksinim duyulacak insan ve doğal kaynakların korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesini sağlayacak biçimde sürdürülmesidir".

Finans desteği sağlayanların başında ortaklar, kredi kuruluşları, sigorta şirketleri gelmektedir. Sonuçta bu kuruluşların hepsi kuruluşun uygun finansal geri dönüşümünü sağlamak amacıyla. Sigorta kuruluşları açısından risk azalması ve zarar olasılığının çok aza inmesi çok büyük önem taşımaktadır.

Finans sağlayanlar için üç temel ilke söz konusudur

- Kuruluş satışların artırılması ve karlılığın artırılması konusuna ağırlık vermelidir.
- Kuruluş maliyetleri azaltmalı ve verimi artırmalıdır.
- Yüksek oranda sermaye dönüşümü sağlanmalıdır.

Müşteriler tüm üretim ve tecimsel uygulamalarda temel bileşendir ve çevre stratejisinin başarısında müşteri tutumu özellikle önem taşımaktadır. Pazar araştırmaları kalite, elverişlilik, biçim, kullanım kolaylığı gibi faktörlere fiyattan daha az önem verildiğini göstermektedir. Tüketicilerin %12'si çevre dostu ürüne ek ödenti yapmak eğilimindedir. Üstelik tüketicilerin %52'si çevre dostu olduğu için bir ürüne fazla ödemek istememekte ve çevresel özelliğine ilgi duymamaktadır. Bu durumda firma maliyet, işlev, biçim, kullanım kolaylığı ve performansı maliyeti artırmaksızın yada en azından göze alınabilir maliyetle üretmek zorundadır. 1990 yılında Gallup Araştırması çalışmaya katılanların %52'sinin kötü çevresel imaja sahip ürünleri almaktan vazgeçtiklerini göstermektedir. Kötü imajın itici tepki yapmasına karşın, iyi imajın ek maliyetinin göze alınmasını sağlaması için sistemli bir bilinçlendirme çabasıyla desteklenen uzun bir süreç gerekmektedir.

İç kamuoyu yönetim ve çalışanlar tarafından oluşturulmaktadır. Müşteri gözünde itibarın artması, istenir ekonomik sonuçlar sağlama, kuruluşun toplum, politika belirleyici kurumlar ve ekosistemle bütünleşmesini sağlamayı amaçlamak zorundadır.

Çevresel etkinin en aza indirilmesinde iki temel yöntem vardır

- Kirliliğin önlenmesi
- Üretim sürecinin yeniden tasarımı

Bu durumda birim ürün başına kaynak gereksiniminin bilinmesi gereklidir. Kaynaklar enerji, işletim donanımı, bilgi, insan gücü, para, ham madde, su vb dir. Yine kuruluş birim ürün başına ne kadar atık oluşturduğunu bilmelidir. Bu atıkları tehlikeli, katı, sıvı ya da gaz oluşlarına göre nitelendirebilmelidir.

İç kamuoyunun yönetimi açısından dört temel ilke bulunmaktadır (11).

- Kuruluş birim ürün başına tükettiği kaynak miktarını azaltmalıdır.
- Birim ürün başına ortaya çıkan atık miktarı azaltılmalıdır.
- Ürün ve süreç gelişimini özendirilmelidir.
- Kuruluş söz konusu çabalarının sonuçlarını belirlemeli ve bunlardan yönetimin ve çalışanların haberdar olmasını sağlamalıdır.

Topluluklar ve kamu politikası yerel ve global toplumlarla; yerel ve ulusal düzenleyici kurumları, rakip firmalar topluluğunu kapsamaktadır.

Bu açıdan beş temel ilke bulunmaktadır (11).

- Kuruluş saydam bir iletişim politikasına sahip olmalıdır. Bu politika açık ve dürüst olmalıdır.
- Kuruluş katılımcı planlama, odak grup, stratejik müttefikler oluşturma vb bir çok iletişim yöntemini kullanmalıdır.
- Kuruluş toplumların yaşamlarında ve düzenleme çalışmalarında öncü ve katılımcı bir yaklaşım sergilemelidir.
- Kuruluş kendi kendini değerlendirmeye, çevresel etki ve yaklaşımı kapsamaya yönelik bir süreç geliştirmelidir.
- Kuruluş etkinliklerine bağlı risklerin doğru olarak algılanmasını sağlamalıdır.

Canlı küredeki değişimin hangisinin doğal süreç olduğu hangisinin ise insan müdahalelerinin yarattığı olumsuz değişimler olduğunu kesin olarak belirlemek

çok zordur ve herhangi bir tekiyle ilgili olarak bir çok çelişkili görüşleri sürülebilmektedir. Bu görüşler çevresel etkinin değerlendirilmesi uygulamalarında da çok belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Canlı küreyle ilgili olarak dört temel ilke ileri sürülebilir (11).

- Kuruluş arazi kullanımını doğal ekosistemleri koruyacak biçimde yapmalıdır.
- Kuruluş ekosistem bütünlüğünü, biyoçeşitliliği sürdürecektir, habitatları koruyacak, flora ve fauna sağlığını en ideal koşullarda sürdürecektir biçimde korumalıdır.
- Kuruluş su kalitesini içme, rekreasyon ve doğal hayat için gerekli olduğu biçimde korumalıdır.
- Kuruluş hava kalitesini sürdürmelidir.

Bütün bunların sağlanması açısından ISO 14001 bir araçtır (11). Söz konusu araçla altı baklılı bir zincirden oluşan ve sürekli bir üst amacın belirlenerek gerçekleşmesi yönünde çaba harcanmasını gerektiren bir spiral döngü oluşturulmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Çevre yönetiminde amaca ulaşmayı sağlayacak ISO 14001 aşamaları. (Camarota)

Birinci aşama kuruluşun çevreye yönelik strateji belirlemesidir. Bunun için gerekli olan temel veriler şöyle sıralanabilir: Yerine getirilmesi gereken mevzuat zorunlulukları, ekonomik zorunluluklar, kuruluşun var olan üretim süreci, ürün, etkinlik ve hizmetlerinin çevresel etkisi, kuruluşun ürünleri, etkinlik ve hizmetleriyle ilgili tüketici algılaması, kuruluşun kendi ilkeleri, dış standartlar, uygulama standartları açısından performans, var olan çevre yönetim süreçleri, daha önceden yapılan olumsuz uygulamaların sonuçları ile ilgili geri bildirim, teknoloji paylaşımı, işbirliği, stratejik müttefiklerle ilgili fırsat ve olanaklar, kuruluşun çevresel yönü ve etkinlikleri ile ilgili toplum algılaması, çevresel performansı arttırabilecek yada azaltabilecek daha önceden var olan yönetim sistemleri.

İkinci aşamada tüm tarafların görüş, algılama, gereksinim ve beklentilerini kapsayacak bir bakış açısı ve politika belirlenir. Burada kuruluşa yön veren ilke ve değerler belirleyici olacaktır. Bu ilke ve değerler günümüzde çevre etiği tartışmalarının başlangıç noktasını oluşturmuştur. İlke ve algılamaların belirlenmesi taraflar arasında etkin bir iletişim kurulabilmesiyle mümkün olabilecektir. Yönetim tüm taraflardan gelen verileri göz önüne almalıdır.

Üçüncü aşamada yönetimin söz konusu politika hedeflerine ulaşılabilmesi için gerekli etkinlikleri tanımlamalıdır. Bir uygulama planı yapılmalıdır (6,11).

Dördüncü aşama olanak yetenek ve destek mekanizmalarının geliştirilmesidir. Amaçların, hedeflerin ve programların nasıl hayata geçirileceği saptanmalıdır. Söz konusu amaçlara yönelik eğitim çevre yönetim sistemi hedeflerinin kuruluş kültürü haline gelmesi, çalışanlarda gerekli bilincin yaratılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Kuruluş içi ve kuruluş dışı iletişime ağırlık verilmeli ve etkinleştirilmelidir. İlgili tarafların sürecin taşıdığı riski ve etkin çevre yönetiminin sağlayacağı koruyucu ve kazandırıcı etkiyi iyi anlamalarını sağlamak esastır. Etkin bir risk iletişim politikası izlenmeli, bu iletişim acil durumlara hazır olma, acil durum yanıtını da kapsamalıdır. Söz konusu uygulamalar ve süreç kontrolü ile kaynak verimliliğinin artırılması atık miktarının azaltılması esastır (6,11).

Beşinci aşama performans ölçülmesi ve izlenmesidir. Yapılan uygulamaların hatalı algılanması sonuçta çözülmek istenen problemin

daha kötüleşmesi sonucunu verir. Performans ölçümünde temel uygulamayı yönetim sistemiyle ilgili etkin kayıt sistemi oluşturur. Zincirin son halkasını performans değerlendirmesi oluşturmaktadır. Önceden belirlenmiş aralarla çevre yönetim sisteminin performansı gözden geçirilmek zorundadır.

ISO 14001'le sağlanacak çevre yönetimi yaklaşımı başlangıçta sadece kuruluşun karlılığı boyutunu ön plana çıkarsa da üretici ve tüketici de gerçek bir çevre kültürünün yaratılması yönünde önemli yaklaşım desteği sağlayabilecektir.

Gelişmiş ülkeler söz konusu yaklaşımı benimserken gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını dizginleyen ve zorlaştıran yaklaşımlar ve politikalarından kaçınılmalıdır. Böyle bir tutum ekonomik zorlukların çevre merkezli yaklaşımı ikinci plana itmesi sonucunu verecektir.

Kaynaklar

1. WHO, Global strategy on occupational health for all, World Health Assembly, Geneva, 1996.
2. WHO, Health and Environment in Sustainable Development, Geneva, WHO, 1997
3. Camarota, A., Stakeholder satisfaction: The key to understanding ISO 14001, Stakeholder satisfaction.htm.10.06.2001
4. Bucholz, Rogene, A., Principles of environmental management, The Greening of Business, Pentice Hall, New Jersey, 1998
5. Shrivastata, Paul, "Eco-centric management for arisk society" Academy of Management reviev, 20, 1, 131, January 1995.
6. Hunt, D., Johnson, C., Environmental Management Systems, Principles and Practices; Mcgraw-Hill Book Company, London, 1995.
7. Tarcher, Alyce Bezman, Principles and Practice of Environmental Medicine, Penum Medical Book Company, New York and London, 1991.
8. Moeller, D.W. Environmental Health, Harvard University Press, Cambridge, London, England, 1992.
9. Güler, Ç. Çevre ve Sağlık Üzerine Etkileri, Sağlık, Toplum ve Çevre Bülteni, 1, 3, 3-8, Mart 1991.
10. Güler, Ç. Çevre ve Sağlık, Tıbbi Dokümantasyon Merkezi Yayınları, ISBN-975-7431-01-X Ankara, 1992.
11. Güler, Ç. Çevre Hekimliği, Sağlık, Toplum ve Çevre Bülteni, 4, 37, 1-8, Ocak 1993.
12. Last, J.M., Wallace, R. B. Maxcy-Rosenau-Last Public Health And Preventive Medicine, Appleton Lange, Newyork, 1992. ●